

Beata Wagnerska

"Концепция личности в русской литературе первой трети XIX века в свете христианской аксиологии",
Н.П. Жилина, Калининград 2009 :
[recenzja]

Polilog. Studia Neofilologiczne nr 3, 301-303

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Н.П. Жилина, *Концепция личности в русской литературе первой трети XIX века в свете христианской аксиологии*, Калининград 2009, 240 с.

Autorką monografii jest Natalia Żylina, pasjonatka wieloaspektowych rozważań teoretycznych dotyczących pojęcia wartości, wywodzących się z etycznych koncepcji dobra. W dziesięcioleciu poprzedzającym wydanie monografii opublikowała wiele artykułów, m.in. na temat kategorii aksjologicznej narodowej tradycji kulturowej i twórczości Puszkina w kontekście aksjologii chrześcijańskiej. Ważnym etapem jej badań było przygotowanie monografii *Творчество А.С. Пушкина в контексте христианской аксиологии. Онтологический и антропологический аспекты* (Калининград 2009). Recenzowana tu praca nawiązuje do wymienionych badań.

Książka odznacza się przemyślaną, klarowną konstrukcją. We wstępie Autorka podkreśla, że lepsze zrozumienie systemu wartości danego pisarza możliwe jest dzięki analizie jego utworów literackich w aspekcie aksjologicznym. Żylina konstatuje: „В данной монографии художественные произведения литераторов первой трети XIX века впервые рассматриваются как составные элементы единой аксиологической картины, основой которой является христианское представление о человеческой личности” (s. 5). Trudno nie zgodzić się z Autorką, która zaznacza, że główna rola w procesie literackim analizowanej epoki należy do Puszkina, w związku z czym jego utwory literackie zajmują kluczowe miejsce w monografii i są tym samym punktem wyjścia i tłem dla tekstów innych, mniej znaczących pisarzy rosyjskich. Oprócz tego Żylina podkreśla nierozłączną więź literatury z szeroko rozumianą kulturą i odwołuje się do pojęcia kultura w ujęciu Łotmana: „Культура – не собрание шедевров, а живой организм, в единой системе которого живут и противоборствуют разные по самостоятельному значению и ценности силы [...]. Отрывая шедевры от их реального исторического контекста, мы убиваем их. Забывая литературный «фон» начала XIX в., мы убиваем Пушкина”. Za niezbędne uznaje więc Żylina zwrócenie się ku tym pisarzom badanej epoki, których twórczość nie odcisnęła znaczącego piętna w historii literatury, lecz wpłynęła na jej różnorodność.

Monografia składa się ze wstępu, trzech głównych rozdziałów, zakończenia i bibliografii. Rozdział pierwszy, zatytułowany *Концепция личности в русской романтической поэме* zawiera pięć podrozdziałów. Lektura rozdziału pierwszego przynosi czytelnikowi wiele istotnych informacji. Należą do nich: umotywowanie wzrostu zainteresowania pisarzy początku XIX wieku duchowością człowieka, wpływ dwóch utworów, które pojawiwszy się w 1822 roku (*Шильонский узник* Вюгона i *Кавказский пленник* Puszkina), dały początek poematowi romantycznemu i które wysuwały niejako problematykę osobowości, ważną dla romantycznego systemu artystycznego. W roz-

dziale tym autorka swą uwagę badawczą skupia na utworach literackich A. Puszkina, A. Szyszkowa, N. Murawiewa i P. Rodiwanowskiego, prezentując koncepcję osobowości bohaterów literackich wymienionych pisarzy. Oprócz cytatów i ich zgrabnej interpretacji znajdujemy porównania utworów literackich oraz ich charakterystyki w świetle antropologii chrześcijańskiej.

Rozdział drugi nosi nazwę *Личность и мир в аксиологическом пространстве русской прозы*. Składa się, podobnie jak rozdział pierwszy, z pięciu podrozdziałów. Badaczka zwraca się w nim ku gatunkom prozy, motywując swój wybór słowami: „Следующий исторический период выдвинул перед русской литературой новые требования: передать усложнившуюся психологию современного человека и изменившийся характер его взаимоотношений с окружающим миром – это должны были выполнить прозаические жанры, и в первую очередь роман и повесть. [...] Становление русской прозы было неразрывно связано с утверждением национально-самобытного взгляда на изменившуюся действительность, и огромную роль в этом сыграла система нравственных принципов, имеющая в своей основе православные ценности” (s. 100).

Wśród prozaików w rozdziale drugim zaprezentowani zostali między innymi: W. Odojewski, N. Pawłow, O. Somow, E. Gan, N. Bestużew i M. Zagoskin. Autorka w rozdziale tym odwołuje się do pojęć abstrakcyjnych, typu: дума, sprawiedliwość, miłosierdzie, bogactwo, władza czy grzech, które określają wartość wszelkich czynów i zachowań ludzkich. Wymienione pojęcia analizowane są również przez inne dziedziny nauki, jak psychologia i socjologia. Żyłina wartości te widzi jako podstawowe terminy aksjologii i pojęcia, które cechują każdą kulturę. Są one według niej uzależnione od przeszłości historycznej, tradycji narodowych tworzących daną kulturę, będących spuścizną minionych pokoleń, warunków społeczno-ekonomicznych, stosunków międzyludzkich i własnościowych, systemu sprawowania władzy. W prezentacji poglądów udało się Autorce zachować obiektywizm i uniknąć skrajności. Ton wypowiedzi jest wyważony i klarowny. Nie sposób odnieść się tu do wszystkich rozwijanych w monografii problemów. Dlatego uwaga nasza skupiona została na kwestiach interesujących nie tyle historyków i socjologów, ile literaturoznawców. Chodzi tu głównie o poruszone problemy: „motyw pokusy i formy jej przejawienia w warstwie fabularnej utworów literackich”, „bogactwo i władza w hierarchii wartości bohaterów literackich”, „problem grzechu i zasad moralnych w świadomości autora i bohaterów”. Ich obecność wynika z przyjętego przez Autorkę punktu widzenia osobowości i literackiego świata przedstawionego w przestrzeni aksjologicznej.

Lektura rozdziału trzeciego, zatytułowanego *Проблема идеала в русском литературном сознании первой трети XIX века*, wywołuje wrażenie, że Autorce zależało na odszukaniu aksjologicznych współrzędnych osobowości bohaterów literackich. Ich indywidualność Żyłina przyrównuje do ideału chrześcijańskiego. Píše ona: „В образах героев, соотнесенных с христианским идеалом, наблюдается общая идея, утверждаемая авторами: сохранение нравственных императивов и неуклонное следование им в катастрофическом, постоянно изменяющемся и ненадежном мире оказывается, по мысли русских писателей, единственной возможностью восстановить утраченную человеком Нового времени гармонию, недостижимую при всех иных условиях” (s. 219).

Podrozdziały zajmują następujące problemy: „Idea miłości chrześcijańskiej w strukturze konfliktu artystycznego”, „Ludzie minionej epoki jako ucieleśnienie wzorca moral-

nego”, „Bohater pozytywny: aksjologiczne wytyczne osobowości”, „Ideal kobiecy: wartości wieczne w zmieniającym się świecie”. Autorka słusznie konstatuje, że w świadomości ludzkości na tle jej długiej i bogatej historii wiele razy zmieniało się wyobrażenie na temat obrazu idealnej osobowości. Przy czym podkreśla, iż obraz ten nie był wolny od wpływów tego czy innego systemu religijnego. Kompetencje Autorki monografii ujawniły się także w opracowaniu materiału źródłowego.

Pod względem wykorzystania źródeł książka przedstawia się imponująco. Świadczy o tym bogactwo bibliografii, która zawiera ponad 270 pozycji. Próba ogarnięcia w jednej monografii danej problematyki zasługuje na uznanie tym większe, że Żylina podjęła ją samodzielnie. Jest, co prawda, autorką prac, które stanowiły ważne etapy przygotowawcze do powstania omawianej monografii, ale nawet po uwzględnieniu tego czynnika książka robi duże wrażenie swoim zakresem.

Podkreślić należy, że czytelnik otrzymał pracę o dużych walorach poznawczych, którego napisanie wymagało przeczytania dziesiątek innych prac, monografii, dokumentów. Dla osób zawodowo zajmujących się tym tematem jest to praca ważna, ponieważ wprowadza ład i ustanawia zależności między wieloma znanymi wcześniej faktami.

Monografia adresowana jest do filologów, wykładowców uczelni wyższych i szerokiego kręgu pasjonatów klasyki rosyjskiej w dziedzinie literatury. Z pewnością recenzowana praca wzbudzi zainteresowanie wśród przedstawicieli różnych specjalizacji humanistycznych.

Na koniec refleksja na temat opracowania strony graficznej monografii. Należy żałować, że zamierzenia wydawnictwa zostały ograniczone do tzw. miękkiej oprawy, co oczywiście nie wpływa na odbiór całości pracy oraz jej jakość.

Beata Wegnerska